

Проблеми озеленення у місті Львові у період між двома світовими війнами. Науковий вісник: Збірка науково-технічних праць / Український державний лісотехнічний університет. – Львів, 2003. – Вип. 13.5. – С. 96–100. 3. Архітектура Львова. Час і стилі XIII–XXI ст. / за ред. Ю. Бірюльова; Ін-т архіт. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”, Грамад. орг-я “Ін-т Львова”. – Л.: Центр Європи, 2008. – С. 638–641. 4. Богданова Ю., Олейнюк О. Сучасний розквіт старої професії // Архітектурний вісник., 2004. – № 1–2 (21). – С. 26–29.

УДК 711

Борис Гарбаум
Технічний університет Дрездена

МІСЬКІ ІНТЕРФЕЙСИ (СПОЛУЧЕННЯ). СТАТТЯ ДО ДИСКУСІЇ ПРО МОРФОЛОГІЮ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

© Гарбаум Борис, 2014

*Ми не повинні сприймати нічого серйозно!
Пауль Ельснер: Про Ніщо. Дрезден, 2012*

Вивчення міських структур, особливо міських утворень, котрі з різних причин піддаються проектним протиріччям, становить вагомий частку роботи інституту міського будівництва. Загалом за останні 7 років колектив інституту будівництва при Технічному університеті м. Дрезден проаналізував та опрацював в проектах понад 50 різних міських утворень.* Досвід цих проектів показав, що в міському контексті існує особлива, рецидивуюча містобудівна складність, а саме з проектним плануванням урбаністичних сполучень.

Ключові слова: Дрезден, проектувати, Київ, контекстуалізм, Львів, морфологія, громадський простір, простір, інтерфейс (сполучення), місто, урбанізм, міські дослідження, міська структура, міське перепланування, перехід, Відень

The examination of urban structures, especially of sites, being predestinated for urban design purposes, is a general task of each urban design studio. For the last seven years, the Institute for Urban Design of Technische Universität Dresden has realised morphological analysis and design on more than 50 different sites. The experience of these projects has shown, that in urban contexts one question is recurring: How to deal with urban interfaces within the design process?

Keywords: Dresden, city walk, historical traces, urban typology, urban structure, urban space, urban renewal

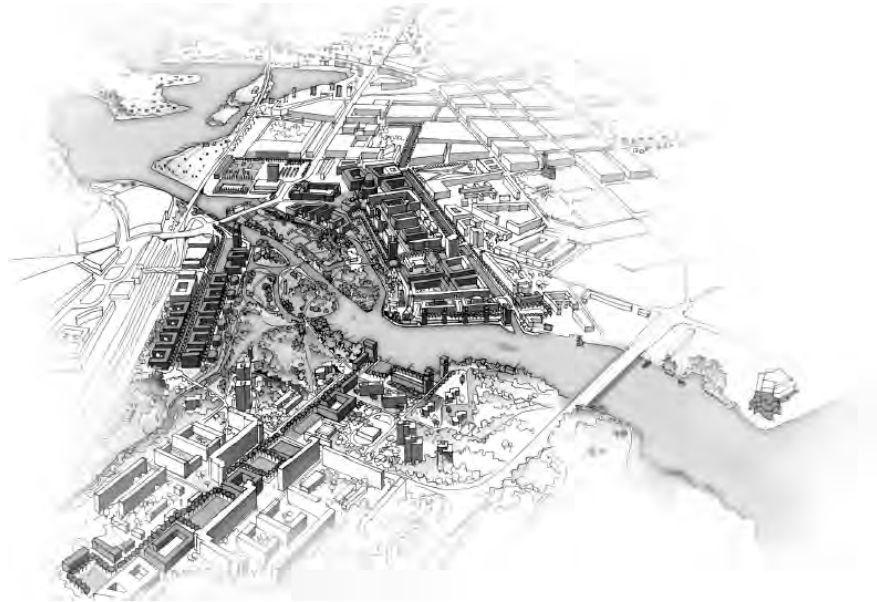
У час, коли переваги компактного міста розглядаються під новим ракурсом і водночас різнобічний структурний спосіб життя вже десятки років вимагає від міст нових перспектив розвитку, реструктуризація та ущільнення є основними вимогами. Тому контекстуальне проектування міста залишається основним полем діяльності для дизайнерів та архітекторів. Майже всі міські сфери і конверсійні поверхні, які сьогодні мають потенціал для розвитку міського будівництва, відзначаються тим, що вони знаходяться не всередині єдиної урбаністичної структури, а з боків, точніше, на стиках з формальними елементами, що межують з ними. Часто поверхні самі позначають межі або перехід між двома різними областями одного міста.

---

* Ця цифра подана на основі підрахунку за цей проміжок часу захищених дипломних робіт, загальних та поглиблених проектів? як і семестрових робіт на основному етапі навчання.

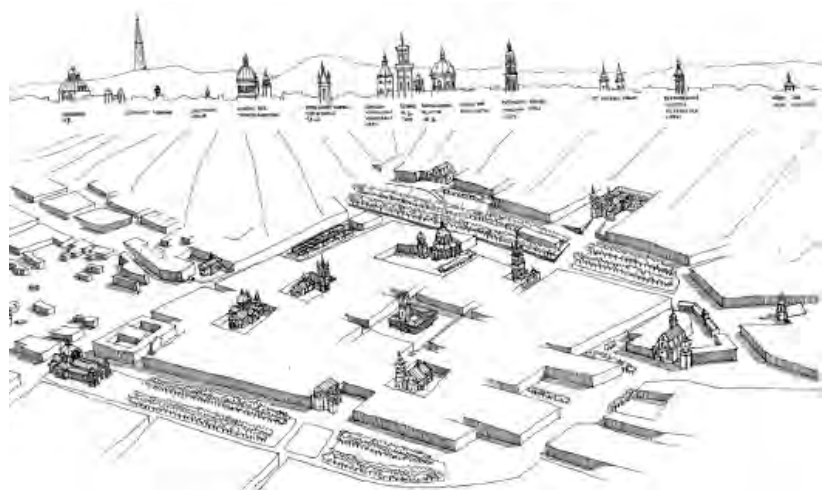
Характерні протиріччя у особливостях таких місць дають зрозуміти, що феномен переходів та переломів в урбаністичному громадському просторі сьогодні недостатньо вивчено і потребує ґрунтового наукового розгляду. Велика кількість прикладів проектних рішень різного масштабу – як завершених, так і в процесі виконання – дають можливість поглиблено проаналізувати результати (рис. 1).

Рис. 1. Приклад проектного планування комплексних урбаністичних сполучень у Потсдамі. Проект “Потсдам – ідеальна реальність”, особлива відзнака конкурсу ім. Шінкеля. Автори Міхаель Штробельт та Сімон Пальме, 2011 р.

Урбаністичні сполучення та прикордонні території областей, що межують всередині текстури міста, є віднедавна найпопулярнішими зонами для проектування та міського будівництва. Найвизначнішим прикладом в Європі є, мабуть, ансамбль віденської вулиці Рінгштрассе, утворення якого почалося в 1859 р. Ця вулиця в межах колишнього міського укріплення (Гласіс) поєднує історичний центр міста з прилеглими міськими районами XVIII та XIX ст. Також Львів – політичний та культурний центр Західної України – має історичну міську структуру, найважливішим громадським місцем якого є проспект Свободи, який виник внаслідок трансформації міських будівельних укріплень та запуску річки Полтви у колектор (рис. 2).

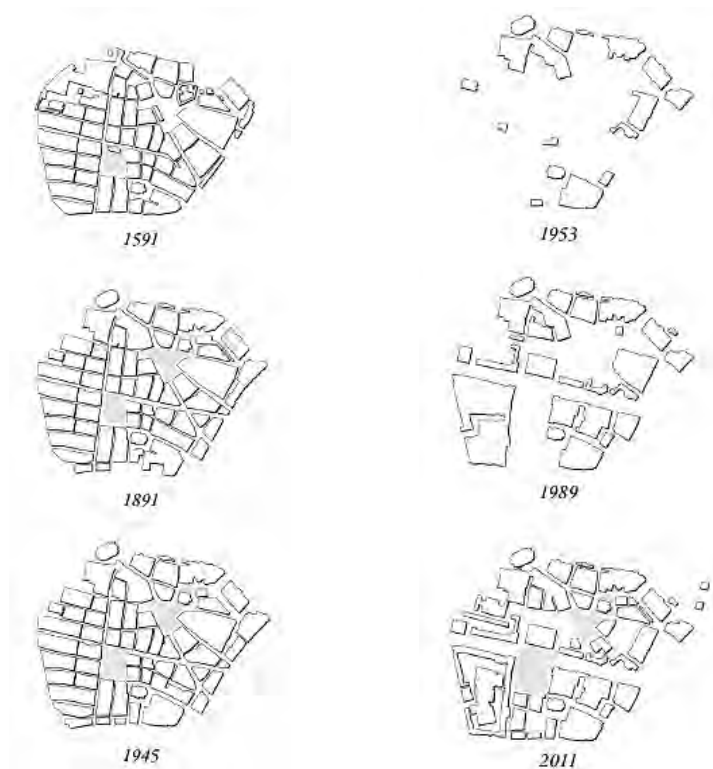
Рис. 2. Стереометрія в старовинній частині міста Львова: знизу ліворуч проспект Свободи. Проект: “Планування в історичному Львові”, автор Андреас Фукс, 2009 р.

Подібно до Відня, тут виник новий громадський простір посеред історичного центру і районів міста XVIII та XIX ст. У цьому районі знаходилися болотяні низини річки Полтва. До XX ст. вона була вже повністю захована у колектор.

Далі, на сході України, у Києві, прикладом трансформації морфологічного перелому в центральному районі міста є відомий Хрещатик (у цьому випадку – найважливіший громадський простір України).

У Дрездені – вулиця Вільсдруфферштрассе завдовжки близько 60 м, котра перетинала колишній історичний центр зі Сходу на Захід, є яскравим середовищем комунікаційного простору, що знаходиться у старому місті (рис. 3).

Рис. 3. Історично-морфологічний аналіз громадських просторів центру міста Дрезден. Проект “Прошарки міста” – дискусія щодо вирішення міського простору на перетині Ноймаркту та Вільсдруфферштрассе у Дрездені, 2011 р.

Найпроблемнішим у тканині міста є місце, де вулиці Морітсштрассе та Вільсдруфферштрассе дуже близько підходять одна до однієї своєю забудовою, створюючи дискомфорт у міському комунікаційному просторі. Тут межують громадські та приватні будівлі, утворюючи спільні двори, оскільки знаходяться безпосередньо одна біля однієї. На цьому місці будівельний майданчик готелю “ Місто Рим” тимчасово закриває композиція з дерев, на якій зображено, так би мовити, відсутню будівлю (рис. 4).

Термін “урбаністичні сполучення” часто вживається у фаховій літературі. Він поєднує міські простори в своєму різноманітті. В природничих науках словосполучення, або англ. “інтерфейс” позначає фізичну фазову межу двох станів одного середовища.

Латинські корені англійського значення inter – поміж тим і facies – вигляд, форма обґрунтовують це значення. “Інтерфейс” сьогодні передусім позначає комунікативні системи. Різні частини однієї системи, що досліджується, можуть між собою поєднуватись, якщо межі їх поверхонь відповідають одна одній.

У загальній теорії систем сполучення позначає якраз той проміжний шар, в якому закодовано інформацію про дві, одна до однієї звернуті, частинні системи, яка може між ними циркулювати. Його особливе значення полягає в тому, що специфічні властивості системних просторів тут стають видимими, незалежно від того, що відбувається за його межами. Завдяки використанню цих інтерфейсів можна частинні системи знову поєднати в одне ціле. Інтактні інтерфейси є водночас основною умовою функціональності всієї системи.

26.06.2012

П’ять груп морфологічних меж за Курдесом:

1. Бар’єри (ріки, залізничні насипи, уступи, стіни, високі зелені паркани), прилеглий до поселення ландшафт, чіткі морфологічні утворення.

2. Проміжні простори, особливо лінійні вільні простори, вулиці.
  3. Чергування в будівельному порядку щодо висоти, величини чи типу будівлі.
  4. Чергування архітектури, матеріалів і текстури будівельних поверхонь.
  5. Чергування текстури або рослин поверхні ґрунту, огорож, парканів, мурів.
- Сфери переходів описано як точні межі.

Курдес дає такі приклади переходів, порогів та вирішень входу: зелені поверхні, дистанційні зони, низько або не щільно забудовані проміжні зони, площі, широкі вулиці, переходи вулиця-площа, міські входи, перехрестя, великі фронтальні зони перед будівлями.

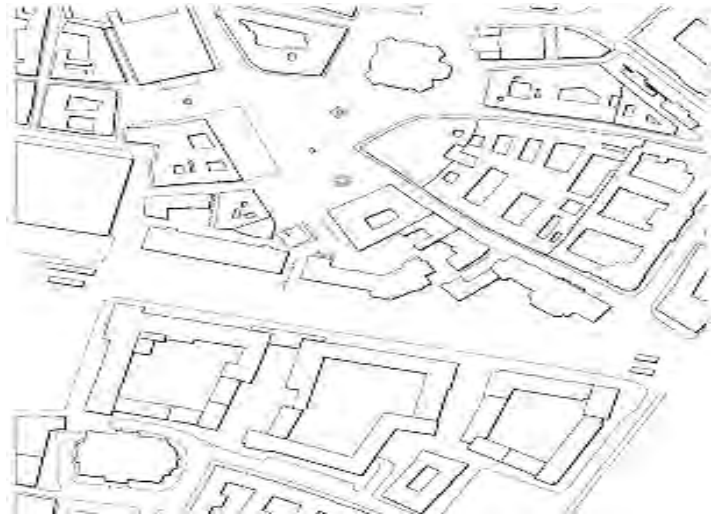

Рис.4. Урбаністичні сполучення між дрезденським Ноймарктом та вулицею Вільсдруфферштрассе неподалік готелю "Місто Рим" Проект "Прошарки міста" дискусія щодо просторового сплетіння Ноймаркту та Вільсдруфферштрассе в Дрездені, 2011 р.

Сприйняття переходів і переломів в громадських місцях

Урбаністичні сполучення та переходи є цінними місцями усвідомлення міської структури. Уважний перехожий помічає їх на кожному кроці і відчуває зміни якостей громадського місця в області їхнього сполучення. Якщо гуляти містом з широко відритими очима, можна усвідомити, як змінюється загальна картина навколишніх будівель. Часто можна спостерігати, як всередині якоїсь меншою чи більшою мірою щільної конструкції один взаємозв'язок абсолютно очевидно відділяється від іншого. Проходячи кварталом міста, котрий завдяки своєму, меншою чи більшою мірою, цілісному образу утворює ансамбль, можна опинитися серед будівель, які, незважаючи на певну одноманітність, здаються тут зайвими. Або маршрут середньовічним центром міста веде нас до відрізка колишнього міського укріплення, що сьогодні, немов зелене кільце, з'єднує центр міста з прилеглими частинами. Також мешканці визначають своє повсякденне життя власними межами сприйняття та відмінностями. Межі, переходи та переломи в міській структурі можуть бути для них важливими орієнтирами, які в їх житті відіграють важливу роль.

Морфологічні переломи – містобудівні зв'язки в класичних урбаністичних дослідженнях

Тематика перелому в дискусіях про морфологію міста починається ранньою критикою сучасності. Ця критика направлена проти утопічних уявлень про місто початку ХХ ст., точніше, проти реалізацій післявоєнного часу, що виникли в зруйнованих містах Центральної Європи. Вони часто контрастують з донині існуючими структурами більш ранніх періодів.* Вже через два роки після "Гласності" та "Перестройки" центральноевропейські міста зазнали відчутних змін. Якраз у цих містах контраст між прилеглими районами є дуже помітним. Різноманітні вимоги, які виникають водночас з сучасним розвитком та оновленням цих міст, показують, що для архітекторів є важливе коло завдань, які потребують нагального вирішення у найближчому майбутньому.

В історичному контексті довготривалого періоду реконструкції центральних частин міст, що відбувалися чітко за кресленнями, урбаністичний перелом описується зазвичай як помилка під час планування та будівництва міст у минулому. Як щось, що знаходиться поміж іншими об'єктами, він

* Поняття морфологічного перелому вводиться практично одночасно з поняттям контексту в архітектурну дискусію.

відіграє в нашій сьгоднішній дискусії роль, схожу власне на роль громадського простору. Його вважають не першочерговим феноменом, котрий хотілося б описати частиною чогось цілого у місті, а другорядним – після того, як погляд вловить інтактну структуру міста, цілісний ансамбль. Він зі своїм вирішальним значенням для міста не сприймається належним чином.

У відомій нам літературі про дослідження та будову міста визначення переходів та розривів в урбаністичному громадському оточенні знаходиться часто вже аж в самому кінці словника термінів. Наприклад, підручник *Міська структура та конструкція міста за Курдесом*^{*} дотримується внутрішньої логіки, згідно з якою ширину горизонту значень подано та пояснено від загальних до спеціальних. При цьому на передній план висунуто помітно цілісні структурні елементи міста. Наприклад, у розділі “Розгалужені системи” описано різні типи розгалужень на повноцінні та неповноцінні сплетіння. В кінці знаходиться пункт Фрагменти, в якому згадується, що “(...)однорідні сплетіння, сполучення багаторазово змінюються або перериваються іншого роду елементами в неперервній системі.

Межі вводяться в морфологію міста як принцип, що є важливим для розпізнавання морфологічних структур. Курдес створює 5 груп ознак утворення меж і дає різні приклади переходів, бар’єрів і вирішень входу.

Феномен урбаністичних інтерфейсів у контекстуалізмі

Термін “архітектурний контекст” бере свій початок з ранньої критики історії сучасності. Поширення на будівництво міст він отримав в дискурсі про великі функціональні проекти післявоєнного часу, що виникли в Афіньській хартії. В 60-ті рр. Рове^{**} ввів цей термін у студію університету Корнелла в Нью-Йорку, яка в той час мала значний вплив в дискусіях щодо будови міст. На відміну від інших “позицій” в архітектурі, як, наприклад, посилення на регіональні/культурні відносини (Регіоналізм) чи присяга на вірність “Genius loci” (Духу міста)^{***}, контекстуалізм школи Корнелла має чітке спрямування на урбаністичну структуру та її елементи.

Як до важливого і теоретично добре обґрунтованого засобу роботи над контекстуальним плануванням, знову почали звертатися до так званого робочого креслення (чорного плану), зменшеного комплексного зображення міста на забудованих та незабудованих площах. Воно допомагає прослідкувати переломи та переходи в громадських просторах. З “сірості” міста виступають різні графічні зразки, котрі роблять видимими цілісність об’єктів і простору в їх загальному співвідношенні. Інтерпретація їхніх специфічних форм дозволяє судити про розвиток та морфологію міста. Як можна одні від одних відмежувати типові зразки та моделі? Як утворилися ці сполучення між окремими областями? Які області спонукають розглядати невизначені ситуації? Чи є “незавершені” структури, які потребують розгляду? Робоче креслення (чорний план) дає нам можливість усвідомити урбаністичну форму як контекст. Систематизована, відносно густо сплетена ортогональна сітка, впорядкована довкола одного об’єкта, вказує на барокове розширення міста. Великі барокові райони з широкими вулицями і тісними дворами, часто між вокзалом та історичним центром міста, з великою ймовірністю походять з часу свого заснування. Компактні райони всередині, квартали яких намагаються уникати прямого кута як гострого зрізу, спонукають нас вважати їх середньовічними об’єктами. Перелом в містобудуванні є часто красномовним свідченням історії міста. Він допомагає нам зрозуміти місто як комплексний громадський і культурний феномен (рис. 5).

Якщо усвідомити місто в переносному значенні як гіпермову, непорозуміння щодо проектування урбаністичних сполучень можна вважати креативними змінами і доповненням певних розділів роману або як свідоме змістовне перероблення одного елемента картини. Сприйняття тканини міста вже давно стало настільки зрозумілим, що це стало самостійним процесом, який більше не містить відображення інших процесів. Це призводить до того, що архітектори та проектувальники часто не можуть самі впізнати своїх рекомендацій у цій сфері, внаслідок чого самі не здатні усвідомити, що тут потрібні особливі здібності.

^{*} Курдес Гергард: Структура та облаштування міста – Штуттгарт, 1997

^{**} Колін Рове (1920-1999): британський архітектор та теоретик

^{***} Тут: в плані необхідності глибшого дослідження місцевості як передумова будь-якої будівельної зміни.

Фото з висоти, Орт

“робоче креслення” (чорний план)

Рис. 5. Топографія. У випадку міста Львова показано порівняння топографії і будівельних структур та морфологічні взаємозв'язки обох рівнів аналізу. Витяг з морфологічного аналізу міста світової спадщини ЮНЕСКО – Львова, Україна, Проект “планування в історичному Львові”. Дрезден, 2009

Урбаністичні сполучення як ключ до розуміння міста

Будь-кому зрозуміло: якщо в урбаністичному контексті помітні два або більше різні сполучення, то їх потрібно якось поєднати. На основі їхніх відмінностей місце стику двох структур може набути вигляду менше чи більше видимої межі або переходу між ними. Це означає, що переходи і межі у структурі міста є феноменом, котрий з'являється, коли місто складається з двох або більше областей. Це стосується, не беручи до уваги кількох винятків, кожного людського поселення, яке розвивалося і збільшувалося протягом багатьох поколінь.

Діалектичні феномени можуть містити щось захоплююче та надихаюче. Щось подібне відбувається і зі сполученнями в місті. Якщо вони утворюють з одного боку видимий перехід між прилягаючими конструкціями міста, то як складова єдиного сплетіння громадських просторів отримують особливу функцію в цілісності міста. Цей контраст між просторовими і структурними складовими, розділяючими з одного боку, та об'єднуючими функціональними зв'язками з іншого, стає ключовою функцією міських будівельних переходів з погляду розуміння міста:

а) як фізично помітні межі між частинами міста, що формують його в його різноманітності, зробити менш відчутними та зрозумілішими. Питання, в який спосіб донести відчуття урбаністичних інтерфейсів міському жителю або відвідувачу, і питання їхніх значень для розуміння міста як простору для життя, є провідними для дослідників міських сполучень. Ці питання можуть зробити загалом великий внесок щодо закладання основних фундаментальних понять морфології міста;

б) як історично-морфологічні трансформаційні місця. Методично забезпечений розгляд історії розвитку урбаністичних сполучень може призвести до кращого розуміння довготривалих структурних змін міст і глибшого розгляду урбаністичних трансформаційних процесів (рис. 6, 7).

При розгляді питань міського планування на обговореннях проектів багатьма діючими чиновниками з цієї галузі здається, що потрібно ще чіткіше окреслити загальні естетичні потреби суспільства, що висуваються до певних урбаністичних сполучень, тому що більшість з них (чиновників) закликали до дискусій, які торкалися лише локальних проблемних місць у цих утвореннях. Відколи, наприклад, існують активні проектні протиріччя щодо сполучень між історично розвинутим (власне реконструйованим) містом та “Містом сучасності”, існує пошук нової моделі в її ідеальному виразі – “Міста урбаністичної науки”. Проектувальники та архітектори знаходяться тут перед новим випробуванням. У громадському просторі є велика кількість переходів та переломів. Їхнє значення як для людини, яка сприймає їх як частину свого повсякденного світу, так і для експерта, котрий хоче оцінити і також змінити міські будівельні ситуації, є досі недооціненим. Поглибити та розширити наукове тлумачення цього феномену, згідно із сьогодишнім станом поінформованості, ще ніхто не пробував. Можливо, сьогодні час додати декілька нових аспектів до дискусійного всесвіту досліджень міста.

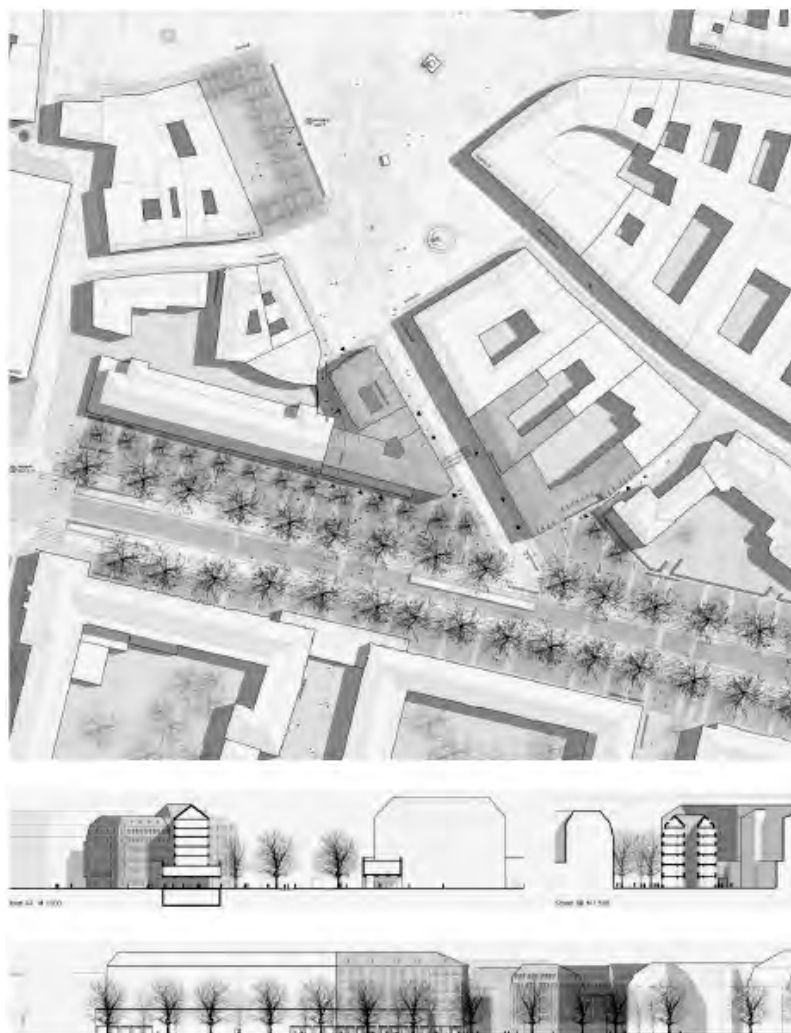
Фото з висоти, Орт

Реконструкція, робоче креслення (чорний план) 1930 р.

Реконструкція, робоче креслення (чорний план), 1945 р.

Реконструкція, робоче креслення 2013 р.

Рис. 6. Порівнянням часових прошарків роблять продуктивні висновки з історії та сучасності. Урбаністичні сполучення стають зрозумілими лише за умови залучення історії. Історико-морфологічний аналіз Йоганштадту в Дрездені, Проект “Переходи”. Йоганштадт – Дрезден, 2013 р.

Перспектива Вільсдруфферитрасе
Проект “Прошарки міста”

Перспектива Ноймаркту
Проект “Прошарки міста”

Рис. 7. Пропозиція будівельного та архітектурного поєднання двох міських структур: з півночі на історичному плані реконструйована забудова Ноймаркт, з півдні – Вільсдруфферитрасе з будівельними структурами ранньої сучасності НДР (Німецька Демократична Республіка) Проект “Прошарки міста” – дискусія щодо міського просторового вузла Ноймаркту та Вільсдруфферитрасе у Дрездені. 2011 р.